

Ekonomске in socialne pravice: so pravice pozitivnega statusa, začele z Weimarsko ustavo

- **ekonomske:** pravica do zasebne lastnine in dedovanja, svoboda dela (prosta izbira zaposlitve, dostopnost del.mesta pod enakimi pogoji, prepoved prisilnega dela),
- **socialne pravice:** socialno varstvo, zdr.zavarovanje, pravice invalidov(usposabljanje za delo,izobraževanje iz javnih sredstev),
- **družinske pravice:** zakonska zveza in dužina, pravice in dolžnost staršev-vzdrževati,izobraž.,vzgjajati,omogočiti zdravo rast, svobodno odločanje orojsstvu otrok, pravice otrok: pred-soc., ekon., teles., dušev. izkoriščanjem,
- **pravice v zvezi z izobraževanjem, znanostjo in umetnostjo** (izobraževanje in šolanje-svobodna izbira, OŠ je obvezna in se financ. iz javnih sredstev; avtonomnost univerze in drugih visokih šol,svoboda znanosti in umetnosti-vsakomur svoboda do znanst.in umetniš.ustvarjanja) .

Sodstvo, drž tožilstvo, odvetniki, notarji in sodni svet.

Sodnike voli DZ na predlog sodnega sveta – 11 članov (5 jih voli DZ, 6 pa sodniki sami med seboj). Sodni svet strokovno oceni kandidate.

Temeljna načela sodišč *načelo zakonitosti, načelo neodvisnosti sodstva* vezano na ustavo, zakone, *načelo zbornosti* (kolegičnosti) sodijo v senatih (3 sodniki), *načelo laičnosti* pri sojenju sodelujejo državljani-porotniki(1sodnik,2porotnika), *načelo javnosti* obravnava in izrek sodbe, *načelo instančnosti* prva, druga, tretja stopnja.

Vrhovno sodišče najvišje v državi, kar se tiče rednega sojenja, odloča o rednih in izrednih pravnih sredstvih, **ustavno sodišče** najvišje pri presoji ustavnosti, človekovih pravic-lahko zavrne vrhovno sodišče.

ORGANIZACIJA SODIŠČ SODIŠČE S SPLOŠNO PRISTOJNOSTJO- KAZENSKÉ ZADEVE

Okrajno manj pomembne zadeve (finančne zadeve, zahtevki)sodijo na 1 stopnji – v kazenskih in civilnih zadevah, **okrožno** težje kazenske zadeve (bolj finančno vredne zadeve, družinske zadeve) sodijo na 1 stopnji – v kazenskih in civilnih zadevah, **višje** 2 st. (Lj., Mb., Ce., Kp.) v pritožbah zoper odločbe okrajnih in okrožnih sodišč s svojega območja, o sporih in o pristojnostih sodišč, **vrhovno** 3 st. zoper odločbe sodišč 2 stopnje.

Sodišče s specializirano pristojnostjo delovno spor med delavci in delodajalci, 1 st., **socialno** spori z invalidskim - pokojninskim zavarovanjem, 1 st., **višje delovno in socialno sodišče** 2 st. odloča o pritožbah zoper odločbe 1 st., **vrhovno sodišče** 3 st., **upravno sodišče** pristojno za upravne odločbe, posamezni pravni akti, 1 st. po zakonu o upravnem sporu.

DRŽAVNO TOŽILSTVO je državni organ v okviru katerega se izvaja kazenski pregon v imenu države. Je samostojni organ, vezan na vlado in ministrstvo za pravosodje. Temeljna funkcija državnega

tožilca: da vlaga in zastopa kazenske obtožbe(za fizične osebe).

ODVETNIŠTVO namen je nudenje pravne pomoči na najrazličnejših področjih pravnega sistema, ustava jo opredeljuje kot samostojno, neodvisno službo, ki jo ureja zakon.

NOTARIAT v ustavi opredeljeno kot javna služba, ki jo opravljajo notarji, pooblaščenici so za sestavljanje verodostojnih listi o pravnih poslih, o izjavah volje, pogodbe, oporoke. Notarja imenuje minister za pravosodje na predlog notarske zbornice.

USTAVNO SODIŠČE je sistem sodnega nadzora ustavnosti, je samostojen in neodvisen državni organ, je najvišje sodišče v državi – lahko zavrne vrhovno sodišče. Varstvo človekovih pravic in dolžnosti zoper posamične akte, pravnih splošnih aktov, spori o pristojnosti, zakonitosti aktov in dejanj političnih strank, ustavna obtožba zoper predsednika, ministra, predsednika vlade.

Pristojnosti: ocenjuje ustavnost in zakonitost predpisov in splošnih aktov, odloča o ustavnih pritožbah, odloča o sporih glede pristojnosti, odloča o odgovornosti (po obtožbi) predsednika republike, vlade in ministrov, odloča o protiuštavnosti aktov in delovanja političnih strank ter o potrditvi poslanskih mandatov, daje mnenje o skladnosti mednarodne pogodbe z ustavo.

Sestava: 9 sodnikov – ki jih na predlog predsednika republike izvoli DZ, mandat 9 let – ne morejo biti ponovno izvoljeni

Postopek pred ustavnim sodiščem zahtevo lahko vloži: DZ, najmanj 1/3 poslancev, DS, vlada, sodišče, državni tožilec, varuh človekovih pravic, predstavniki lokalnih skupnosti, sindikati.

OBVEZNO ZDRAVSTVENO ZAVAROVANJE : V ustavi je določeno da je država dolžna urediti in poskrbeti za obvezno zdrav. zavarovanje, invalidsko in druga zdr. zavarovanja. Država zagotavlja ureditev in zagotovitev sistema obveznega zdr. zavarovanja.

svoboda gibanja- prosto gibanje, izbira prebivališča, potovanja- zapustiti državo,

PRISTOJNOSTI DRŽAVNEGA ZBORA

Državni zbor kot predstavniško telo opravlja vse funkcije, ki so značilne za sodobni parlament. Razdelimo jih lahko zlasti na zakonodajno funkcijo (kamor štejemo tudi sprejemanje drugih pravnih in nepravniških splošnih aktov), volilno in nadzorna funkcijo.

V naši ustavni ureditvi zakonodajno funkcijo v celoti opravlja državni zbor, ki ima edini pravico sprejemati zakone. V okviru zakonodajne funkcije državni zbor zlasti:

- sprejema spremembe ustave
- sprejema zakone in druge splošne akte
- sprejema svoj poslovnik
- sprejema državni proračun in zaključni račun proračuna
- ratificira mednarodne pogodbe in
- razpisuje referendum.

V okviru volilne funkcije državni zbor voli ter imenuje in razrešuje predsednika vlade in ministre, predsednika in podpredsednika državnega zbora, sodnike ustavnega sodišča in druge sodnike, guvernerja centralne banke, člane računskega sodišča, varuha človekovih pravic,...

V okviru svoje nadzorne funkcije državni zbor zlasti odreja parlamentarno preiskavo, odloča o zaupnici in nezaupnici vladi in odloča o obtožbi predsednika republike, predsednika vlade in ministrov pred ustavnim sodiščem.

Poleg tega je izredno pomembna **pristojnost državnega zbora**, da odloča o razglasitvi vojnega in izrednega stanja ter o uporabi obrambnih sil. Državni zbor opravlja še nekatere druge pomembne naloge, zlasti verificira mandate poslancev in odloča o imuniteti, ne samo poslancev, temveč tudi sodnikov ustavnega sodišča in sodnikov.

OPIŠI PRAVICE IN DOLŽNOSTI PACIENTOV - bolnikov

47 člen v skladu z zakonom: prosta izbira zdravnika in zdr. zavoda, posvetovanje z drugimi specialisti, izvedeti diagnozo svoje bolezni, obseg in način zdravljenja, predvideno trajanje zdravljenja, dati soglasje za med. teh. Poseg, pacient je predhodno obveščen o vseh možnih metodah diagnosticiranja in zdravljenja ter posledicami in učinki, možnost odkloniti poseg, vpogled v zdr. dokumentacijo o njegovi bolezni, zahtevati premestitev v drug zdr. zavod, zahtevati, da zdr. delavci in sodelavci brez njegove privolitve nikomur ne posredujejo podatkov o njegovi bolezni, da se ga seznanijo s stroški zdravljenja, zahteva obrazložitev računa za zdr. storitve, povračilo škode zaradi neustreznega zdravljenja, do ugovora na pristojni organ nadzora, če meni, da so bila kršena etična načela ali da niso bila uporabljena dovolj

učinkovita sredstva za njegovo zdravljenje, za otroke do 15 let uveljavljajo pravico starši, pacienta, ki ogroža svoje življenje in življenje drugih (duševna bolezen) je mogoče napotiti na zdravljenje brez njegove privolitve, v tem primeru v 48 urah bolnišnica obvesti pristojno sodišče.

DOLŽNOSTI PACIENTA 51 člen, so v skladu z zakonom. Navesti mora resnične podatke o svojem zdr. stanju, ravnati se mora po navodilih zdr. delavca, aktivno sodeluje pri varovanju, krepitvi in povrnitvi lastnega zdravja. Če pacient ne izpolnjuje pogojev in dolžnosti, mu zdr. delavec lahko odkloni pomoč, razen v nujnih primerih.

socialne pravice: socialno varstvo, zdr. varstvo, pravice invalidov(usposabljanje za delo,izobraževanje iz javnih sredstev),

PRESEDNIK REPUBLIKE

Predstavlja RS in je vrhovni poveljnik njenih obrambnih sil, predsednik je voljen na neposrednih, splošnih in tajnih volitvah, ima izvršilno oblast, (zakonodajno ima parlament, izvršilno predsednik in vlada, sodno pa sodišče), voljen je za 5 let lahko samo 2x zaporedoma. **Kandidata lahko predlaga** 10 poslancev DZ, politične stranke če dobijo zraven podpise 3 poslancev ali podpise 3000 državljanov, predlaga lahko tudi 5000 volivcev, izvoljen je tisti, ki dobi absolutno večino, nad 50% glasov, če ne dobi večine, se v drugem krogu pomerita dva najboljša.

Pristojnosti predstavlja državo, odpoklicuje in imenuje veleposlanike v tujini, sprejema poverilna pisma tujih veleposlanikov, odlikovanja, razglša zakone po 8 dneh, ko je zakon sprejet, na njegov predlog izvoli DZ sodnike ustavnega sodišča, člane računskega sodišča, varuha človekovih pravic, razpiše 1 sejo državnega zbora, lahko zahteva sklic izredne seje DZ, razpiše volitve v državni zbor - po ustavi razpusti DZ in razpiše nove volitve, predlaga DZ kandidata za predsednika vlade, v izrednem stanju, če se državni zbor ne more sestati, lahko opravlja posebne funkcije izdaja uredbe z zakonsko močjo, ko se DZ sestane mora predsednik to uredbo predložiti v potrditev ali ovreči.

Odgovornost če krši ustavo ali hujše krši zakone, ga DZ lahko obtoži pred ustavnim sodiščem. To ugotovi utemeljenost obtožbe ali obtoženega oprosti, z 2/3 večino glasov vseh sodnikov pa lahko odloči o odvzemu funkcije.

DOLŽNOSTI IN PRAVICE ZDR. DELAVCEV

51 člen, MOLČEČNOST: zdr. so dolžni varovati kot poklicno skrivnost podatke o zdr. stanju posameznika, o vzrokih, okoliščinah in posledicah tega stanja. Molččnosti ga lahko razreši le prizadeta oseba, starši, skrbniki.

55 ČLEN samostojno opravljanje poklica, če ima ustrezno izobrazbo in usposobljenost. Je etično, strokovno in kazensko odgovoren.

52 ČLEN stalno dostopna NMP, tudi v času stavke, ne sme zapustiti delovnega mesta preden dobi nadomestilo, dežurstvo je poseben delovni pogoj, stalna pripravljenost, je poseben delovni pogoj, ko mora biti delavec stalno dosegljiv zaradi opravljanja NMP. Vodenje zdr. dokumentacije v skladu z zakonom. Lahko odkloni zdr. poseg, če sodi, da ni v skladu z njegovo vestjo ali etiko, ne sme pa odkloniti NMP. Preizkušanje še nepreverjenih metod preprečevanja, odkrivanja, zdravljenja, preizkušanja zdravil, ponavljanje raziskav je dovoljeno le v soglasju MZZ, pisnim soglasjem bolnika oz. staršev ali skrbnikov. Uporabljati sme samo preverjene in strokovno neoporečne oblike zdravljenja in diagnosticiranja, ki ne škodujejo zdravju in so v soglasju MZZ in etično komisijo. Za vsako umrlo osebo se ugotovi vzrok in čas smrti (pooblaščen zdravnik). Pacient, ki umre v zavodu, mora biti obduciran, razen, kadar je vzrok smrti nesporen in tako želijo svojci.

DRUŽINSKE PRAVICE: zakonska zveza in dužina, pravice in dolžnost staršev-vzdrževati, izobraževanja, vzgajati, omogočiti zdravo rast, razvoj, svobodno odločanje o rojstvu otrok, pravice otrok: pred - socialnim, ekonomskim, telesnim, duševnim izkoriščanjem.

pravice v zvezi z izobraževanjem, znanostjo in umetnostjo (izobraževanje in šolanje-svobodna izbira, OŠ je obvezna in se financ. iz javnih sredstev;

Sodišča sodna veja oblasti, v širšem smislu notarji, odvetništvo, državni tožilci.

Temeljna načela sodišč *načelo zakonitosti, načelo neodvisnosti sodstva* vezano na ustavo, zakone, *načelo zbornosti* (kolegičnosti) sodijo v senatih (3 sodniki), *načelo laičnosti* pri sojenju sodelujejo državljani-porotniki(1sodnik,2porotnika), *načelo javnosti* obravnava in izrek sodbe, *načelo instančnosti* prva, druga, tretja stopnja. **Vrhovno sodišče** najvišje v državi, kar se tiče rednega sojenja, odloča o rednih in izrednih pravnih sredstvih, **ustavno sodišče** najvišje pri presoji ustavnosti, človekovih pravic-lahko zavrne vrhovno sodišče.

Organizacija sodišč *sodišče s splošno pristojnostjo- kazenske zadeve* **Okrajno** manj pomembne zadeve (finančne zadeve, zahtevki)sodijo na 1 stopnji – v kazenskih in civilnih zadevah, **okrožno** težje kazenske zadeve (bolj finančno vredne zadeve, družinske zadeve) sodijo na 1 stopnji – v kazenskih in civilnih zadevah, **višje** 2 stopnja (Lj., Mb., Ce., Kp.) v pritožbah zoper odločbe okrajnih in okrožnih sodišč s svojega območja, o sporih in o pristojnostih sodišč, **vrhovno** 3 stopnja zoper odločbe sodišč 2stopnje. *Sodišče s specializirano pristojnostjo delovno* spor med delavci in delodajalci, 1 stopnja, **socialno** spori z invalidskim-pokojniskim zavarovanjem, 1 stopnja, **višje delovno in socialno sodišče** 2 stopnja odloča o pritožbah zoper odločbe 1 stopnje, **vrhovno sodišče** 3 stopnja, **upravno sodišče** pristojno za upravne odločbe, posamezni pravni akti, 1 stopnja po zakonu o **upravnem sporu**.

PRAVICE IZ OBVEZNEGA ZDR. ZAVAROVANJA IN OPIS POSTOPKA NJIHOVEGA UVELJAVLJANJA

Zavarovane osebe imajo pravico do zdr. storitev kot dajatev v **NARAVI** (storitvene, ki so kot pravice do zdr. storitev in stvarne, kot so zdravila, medicinski pripomočki) in dajatve v **DENARJU** (pravica do denarnega nadomestila, pravica do pogrebne, pravica do posmrtnine, pravica do povračila potnih stroškov). Med te pravice pa ne spadajo storitve estetskih operacij, alternativna zdravljenja..).

PRAVICA DO ZDRAVSTVENIH STORITEV Zakon določa , katere storitve ZZZS pokrije v celoti in katere v odstotkih. Storitve v **CELOTI BREZPLAČNE:** preventivni in kurativni pregledi pri otrocih, študentih, mladostnikih. Storitve za ženske: kontracepcija, porod, načrtovanje družine, nosečnost. Imunoprofilaksa, kemoprofilaksa, preventivne storitve, izmenjava tkiv, zdravila s pozitivne liste.

PRAVICA DO DENARNEGA NADOMESTILA do katere imajo pravico tisti zavarovanci, ki utrpijo izpad dohodka, na podlagi mnenja osebnega zdravnika. Višina nadomestila je različna (poklicna bolezen, poškodba izven dela). **PRAVICA DO POGREBNINE IN POSMRTNINE** se plača osebi, ki je poskrbela za pogreb zavarovane osebe v višini 80%.

PRAVICA DO POVRAČILA POTNIH STROŠKOV obsega prevozne stroške in stroške prehrane in nastanitve med potovanjem in bivanjem v drugem kraju.

svoboda izražanja in opredeljevanja:

v ožjem pomenu sem štejemo svobodo izražanja, pravico do popravka in ugovora, svobodo vesti in pravico do ugovora vesti. V ta sklop lahko štejemo tudi pravico do uporabe svojega jezika in pisave ter pravico do izražanja narodne pripadnosti.

DRŽAVNI SVET

Po ustavi je zastopstvo nosilcev socialnih, gospodarskih, poklicnih in lokalnih interesov, ne predstavlja vseh državljanov, je predstavništvo specialnih interesov, predstavnik državnih interesnih skupin. 40 članov: 4 delojemalci, 4 delodajalci, 4 kmeti, obrtniki in ostali samostojni poklici, 6 negospodarske dejavnosti (1 iz zdravstva), 22 predstavlja interese lokalnih skupnosti. Mandatna doba 5 let. V DS gre za zastopanje 2 vrsti interesov: delovnih in poklicnih, lokalnih.

Oblikuje se z volitvami, ki so posredne.

Pristojnosti: od DZ zahteva da ponovno odloča o zakonu (veto), predlaga zakon, zahteva razpis zakonskega referendumu, sproži parlamentarno preiskavo. Ima predsednika za 2,5 let – edini zaposleni v DS.

OBVEZNO ZDRAVSTVENO ZAVAROVANJE

• Kaj obsega?

1. zavarovanje za primer bolezni in poškodbe izven dela;
2. zavarovanje za primer poškodbe pri delu in poklicne bolezni.

Z obveznim zavarovanjem se zavarovanim osebam zagotavlja v obsegu, ki ga določa ta zakon:

1. plačilo zdravstvenih storitev;
2. nadomestilo plače med začasno zadržanostjo od dela;
3. pogrebna in posmrtnina;
4. povračilo potnih stroškov v zvezi z uveljavljanjem zdravstvenih storitev.

Pravice iz obveznega zavarovanja

1. V CELOTI je zavarovanim osebam zagotovljeno plačilo zdravstvenih storitev (23. čl.):

- sistematični in drugi preventivni pregledi otrok, šolske mladine, študentov, ki se redno šolajo, žensk v zvezi z nosečnostjo, porodom in načrtovanjem nosečnosti,
- preprečevanje, odkrivanje in zdravljenje infekcije HIV in nalezljivih bolezni,
- obvezna cepljenja, imunoprofilaksa in kemoprofilaksa skladno s programom,
- nujna medicinska pomoč, vključno z nujnimi reševalnimi prevozi,
- patronažni obiski, zdravljenje in nega na domu ter v socialnovarstvenih zavodih,
- zdravila na recept iz pozitivne liste

2. najmanj 95% vrednosti:

- storitev v zvezi s presaditvijo organov in drugimi najzahtevnejšimi operativnimi posegi,
- storitev v zvezi z intenzivno terapijo, radioterapijo, dializo in drugimi nujnimi najzahtevnejšimi diagnostičnimi, terapevtskimi in rehabilitacijskimi posegi;

3. najmanj 85% vrednosti za:

- storitve v zvezi z zagotavljanjem plodnosti in umetno oploditvijo, sterilizacijo in umetno prekinitvijo nosečnosti;
- specialistično-ambulantne, bolnišnične in zdraviliške storitve,
- nemedicinski del oskrbe v bolnišnici in zdravilišču v okviru nadaljevanja bolnišničnega zdravljenja, razen za poškodbe izven dela,
- ortopedske, ortotične, slušne in druge pripomočke.

4. najmanj 75% vrednosti za:

- specialistično-ambulantne, bolnišnične in zdraviliške storitve; ortopedske, ortotične in druge pripomočke v zvezi z zdravljenjem poškodb izven dela,
- zdravila s pozitivne liste za vse druge primere;

5. največ do 60% vrednosti za:

- reševalne prevoze, ki niso nujni,

- zdraviliško zdravljenje, ki ni nadaljevanje bolnišničnega zdravljenja;

6. največ do 50% vrednosti za:

- zobno-protetično zdravljenje odraslih,
- očesne pripomočke za odrasle.

Odstotke iz 2. do 6. točke prejšnjega odstavka določi Zavod v soglasju z Vlado Republike Slovenije. Odstotki za posamezne vrste storitev ali pri posameznih boleznih v okviru teh točk so lahko različni.

Zavod lahko določi pogoj predhodnega zavarovanja do šest mesecev za pravice do ortopedskih, ortotičnih, očesnih, slušnih, zobnoprotopetičnih in drugih pripomočkov, razen za pravice iz 1. točke prvega odstavka tega člena.

ekonomske: svoboda dela (prosta izbira zaposlitve, dostopnost del.mesta pod enakimi pogoji, prepoved prisilnega dela),

VLADA

Je dejanski nosilec izvršilne oblasti, operativno vodi državo, je izvršilna veja oblasti. **Oblikovanje**, ko so znani rezultati volitev, se predsednik države posvetuje z vodji poslanskih skupin, nato predlaga kandidata za predsednika vlade. DZ tajno voli predsednika vlade. (v 3 krogih)

Kako preneha delovanje vlade ko preneha funkcija predsedniku vlade, preneha tudi funkcija vlade, delovanje vlade preneha kot posledica nezaupnice ali zaupnice. **Sestava vlade** opredeljena z zakonom, predsednik vlade-v okviru svojih pristojnosti samostojen in odgovorni DZ, ministri (ne člani ministrstva).

Funkcija vlade inicijativna funkcija-vlada predlaga DZ spremembo zakona, koordinativna f. delo ministrstev, nadzorstvena f.-nadzoruje tiste organe, ki so pod ministrstvom (državne organe, upravne organe).

Funkcije predsednika vlade: dve osnovni skupini vladnih nalog: naloge, ki jih ima kot organ izvršilne oblasti, naloge, ki jih ima kot najvišji organ državne uprave.